

Wyrok z dnia 7 lutego 2002 r.

II UKN 49/01

Wydzierżawienie gospodarstwa rolnego na podstawie umowy zawartej na okres krótszy niż 10 lat, albo bez zachowania formy pisemnej lub też bez wpisania tej umowy do ewidencji gruntów i budynków, nie stwarza przewidzianej w art. 28 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) podstawy do odstąpienia od zawieszenia wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym.

Przewodniczący SSN Maria Tyszel, Sędziowie SN: Beata Gudowska (sprawozdawca), Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 7 lutego 2002 r. sprawy z wniosku Gertrudy S. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w K. o zwrot nienależnie pobranego świadczenia, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 kwietnia 2000 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Gertruda S. odwołała się od dwu decyzji Oddziału Regionalnego Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w K. z dnia 12 kwietnia 1999 r. - od decyzji ustalającej, że renta inwalidzka rolnicza pobierana przez nią od dnia 19 czerwca 1992 r., podlegała zawieszeniu w części uzupełniającej (w okresie od dnia 1 maja 1996 r. do dnia 31 stycznia 1999 r.) z powodu niezaprzerstania prowadzenia działalności rolniczej, oraz od decyzji stwierdzającej pobranie nienależnych świadczeń w kwocie 8.764,88 zł, ze zobowiązaniem do ich zwrotu na podstawie art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 30 września 1999 r. odwołanie oddalił, ustalając, że ubezpieczona stała się właścicielką gospodarstwa rolnego o powierzchni ponad 3 ha (1,94 ha przeliczeniowych) w drodze dziedziczenia i objęła je w posiadanie na podstawie sądowego działu spadku po matce (postanowienie Sądu Rejonowego w Pszczynie z dnia 27 kwietnia 1995 r.). Kilka lat wcześniej ojciec ubezpieczonej wydierżawiał to gospodarstwo Kazimierzowi U., a ubezpieczona dzierżawę potwierdziła, najpierw ustnie, a następnie pisemną umową z dnia 8 marca 1999 r., zarejestrowaną w ewidencji gruntów w dniu 10 marca 1999 r. W tym bezspornym stanie faktycznym Sąd Okręgowy w Katowicach stwierdził, że ubezpieczona, jako prowadząca działalność rolniczą, nie miała - z mocy art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) - prawa do pobierania pełnej renty. O okolicznościach powodujących zawieszenie renty oraz o obowiązku zawiadomienia o zmianach w stanie własności gospodarstwa rolnego ubezpieczona była pouczona przez organ rentowy w druku decyzji, więc była świadoma swych obowiązków, a przez ich zaniechanie dopuściła do wypłaty przez organ rentowy świadczeń nienależnych.

Apelacja ubezpieczonej została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 kwietnia 2000 r. Sąd uznał, że zasady zawieszania i zwrotu nienależnie pobranych świadczeń zostały ubezpieczonej przedstawione w informacji zawartej w decyzji przyznającej rentę z dnia 10 września 1992 r., w punkcie 5 pouczenia, w którym - po wymienieniu świadczeń uznanych za nienależnie pobrane - wskazano na obowiązek zawiadomienia organu rentowego o prowadzeniu gospodarstwa rolnego w celu ustalenia, czy po stronie świadczeniobiorcy zachodzą okoliczności powodujące zawieszenie prawa do świadczeń lub przesłanki do stwierdzenia, że w ujawnionym stanie faktycznym działalność rolnicza nie jest prowadzona. Mimo tego pouczenia, ubezpieczona nie zawiadomiła o nabyciu spadku, w którego skład wchodziło gospodarstwo rolne, czym spowodowała nienależne świadczenie przez Kasę, które jest zobowiązana zwrócić.

Kasacja ubezpieczonej została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 28 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przez zastosowanie tego przepisu w sytuacji, gdy ubezpieczona była niewłaściwie pouczona o braku prawa do pobierania renty w całości. W uzasadnieniu tej podstawy

kasacyjnej skarżąca podniosła, że do zawarcia umowy dzierżawy nie jest wymagana forma pisemna i że taka forma czynności prawnej nie jest również konieczna do przyjęcia, że rencista zaprzestał działalności rolniczej, skoro rzeczywiście gospodarstwo wydzierżawił.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia przepisu art. 138 ust. 2 pkt 1 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, uzasadniony twierdzeniem o jego błędnym zastosowaniu, gdyż „ubezpieczona nie była właściwie pouczona o braku prawa do pobierania świadczeń”, nie znajduje usprawiedliwienia w przytoczonej podstawie kasacyjnej, ograniczonej do naruszenia prawa materialnego. Zarzut ten, jako odnoszący się do stanu faktycznego, mógłby być rozważany tylko w ramach podstawy naruszenia przepisów prawa procesowego, a tej skarżąca nie podniosła. Tak więc trzeba przyjąć, że w ustalonym stanie faktycznym powołany przepis zastosowano prawidłowo, w szczególności dlatego, że świadczenia zostały skarżącej wypłacone, mimo zaistnienia okoliczności powodujących zawieszenie ich wypłaty (por. art. 138 ust 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Okolicznością taką jest, określone w art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, kontynuowanie prowadzenia działalności rolniczej. Od zasady zawieszalności - w takim wypadku - wypłaty świadczeń ustawodawca, kierując się racjami społecznymi, przewidział wyjątki. Skonstruował je w ten sposób, że w niektórych wypadkach prowadzenia działalności rolniczej uznał, iż emeryt lub rencista zaprzestał jej prowadzenia, jeżeli sam (albo jego małżonek) jest właścicielem (współwłaścicielem) gospodarstwa rolnego składającego się z gruntów opisanych w art. 28 ust. 4 pkt 1 - 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. I tak, domniemywa się, że działalność rolnicza nie jest prowadzona, jeżeli własnością lub w posiadaniu rolnika są użytki rolne, które ze względu na powierzchnię nie podlegają opodatkowaniu podatkiem rolnym, dział specjalny, od którego podatek nie przekracza połowy stawki podatku rolnego od 1 ha przeliczeniowego, grunty stałe wyłączone z produkcji rolniczej oraz grunty i działki specjalne należące do małżonka, z którym emeryt lub rencista zawarł związek małżeński po ustaleniu renty lub emerytury rolnej. Uznaje się, że działalność rolnicza nie jest prowadzona również gdy rolnik jest nieformalnym właścici-

ciem gruntu nie będącego w jego posiadaniu ani w posiadaniu jego małżonka albo dzierżawi grunty Skarbu Państwa.

Przy ocenie zawieszenia wypłaty świadczeń nie uwzględnia się - jako prowadzenia działalności rolniczej - również sytuacji, w której uprawniony do świadczeń rolnik, odda na co najmniej 10 lat w dzierżawę grunty będące jego własnością lub w jego posiadaniu innej osobie niż jego małżonek, zstępny lub pasierb albo osoba pozostająca z nim we wspólnym gospodarstwie domowym (albo też małżonek tych osób), na podstawie umowy pisemnej, zgłoszonej do ewidencji gruntów i budynków (art. 28 ust. 4 pkt 3 ustawy). Odczytując ten przepis *a contrario* należy przyjąć, że w każdej sytuacji, która nie została opisana w art. 28 ust. 4 ustawy emeryt lub rencista, jako właściciel (współwłaściciel) lub posiadacz gospodarstwa rolnego, nie zaprzestął prowadzenia działalności rolniczej.

Zarówno zasada, jak i wyjątki od niej są jasne. W wyroku z dnia 27 maja 1997 r., II UKN 145/97 (OSNAPiUS 1998 nr 8, poz. 247), Sąd Najwyższy stwierdził, że nabycie własności gospodarstwa rolnego w drodze dziedziczenia nie stanowi, bez prowadzenia działalności rolniczej, podstawy do zawieszenia wypłaty świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Przyjął, że przesłanką zawieszenia świadczeń jest prowadzenie odziedziczonego gospodarstwa rolnego, przy czym uznał ją za spełnioną wówczas, gdy dziedzic objął gospodarstwo rolne w posiadanie. Wymaga podkreślenia, że wydzierżawiający gospodarstwo rolne nie pozbawia się władztwa nad rzeczą służącego właścicielowi (art. 337 KC, por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1993 r., II CRN 130/93, BSN 1994 nr 1, poz. 21); nie wyzbywa się także posiadania (samoistnego lub zależnego) gruntu, więc jego sytuacja odpowiada hipotezie art. 28 ust. 1 ustawy. Odmienna ocena stanu faktycznego jest możliwa - z woli ustawodawcy - tylko wówczas, gdy umowa dzierżawy została zawarta w sposób określony w art. 28 ust. 4 pkt 3 ustawy. Mówiąc inaczej, wydzierżawienie gospodarstwa rolnego na podstawie umowy dzierżawy zawartej na okres krótszy niż 10 lat lub bez zachowania formy pisemnej, czy bez wpisania tej umowy do ewidencji gruntów i budynków, nie stwarza przewidzianej w art. 28 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, podstawy do odstąpienia od zawieszenia wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Forma ta nie ma wpływu na ważność umowy dzierżawy ani nie jest istotna dla celów dowodowych, lecz jej zachowanie stanowi warunek *sine qua non* wywołania skutku, polegającego na wyłączeniu rolnika wydzierżawiającego swe gospodarstwo z kręgu poję-

ciowego „osób prowadzących działalność rolniczą”, nie mających prawa do pobierania świadczeń w całości.

Zdaniem Sądu Najwyższego w składzie orzekającym w niniejszej sprawie, wskazany przepis należy interpretować w zgodzie z innym domniemaniem prawnym, ustanowionym w art. 38 pkt 1 rolniczej ustawy ubezpieczeniowej, który pozwala na „przeniesienie” przymiotu osoby prowadzącej gospodarstwo rolne z jego właściciela i posiadacza na jego dzierżawcę tylko pod warunkiem, że dzierżawa jest zarejestrowana w ewidencji gruntów i budynków.

Skoro więc skarżąca w drodze spadkobrania stała się właścicielką gospodarstwa rolnego i objęła je w posiadanie w wyniku działu spadku oraz dała wyraz woli tego posiadania przez wydzierżawienie gospodarstwa, znalazła się w kręgu osób prowadzących gospodarstwo rolne, o których mowa w art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a z tego kręgu nie została wyłączona na warunkach przewidzianych w art. 28 ust. 4 pkt 3 tej ustawy, zanim nie dokonała rejestracji pisemnie zawartej umowy dzierżawy.

Z tego względu Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 393¹² KPC).

=====